

Šta donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u Republici Srpskoj?

Pripremila: Prof. dr. Ivanka Marković,^[128] Univerzitet u Banjoj Luci, Pravni fakultet

Opšte napomene

Krivičnopravna zaštita od nasilja u porodici uspostavljena je Krivičnim zakonikom Republike Srpske iz 2000. godine kojim je nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici prvi put javno označeno kao neprihvatljiv oblik ponašanja koji zahtijeva reakciju države kroz primjenu krivičnopravnih sankcija. Međutim, nakon donošenja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici^[129] kojim su radnje osnovnog oblika ovog krivičnog djela naprosto „preuzete“ iz Krivičnog zakonika i definisane kao prekršaj, imamo velike probleme u praktičnoj primjeni istih jer u praksi postoje različita tumačenja navedenih zakona i to ne samo od strane službenih lica organa unutrašnjih poslova, već i od strane tužilaca i sudija. Zbog toga se dešava da se u praksi pojedinih sudova jedna skoro identična situacija nasilja u porodici jednom procesuirala kao prekršaj, a drugi put kao krivično djelo. Ista situacija je i u praksi različitih sudova; jedan sud istu ili sličnu situaciju tretira kao prekršaj, a drugi sud kao krivično djelo. Postojanje paralelne mogućnosti da se učinilac nasilja u porodici kazni prekršajno-pravno i krivično-pravno ne samo da stvara konfuziju na strani subjekata zaštite – dakle, onih koji bi trebali da sankcionišu učinioce – već dovodi i do slabljenja zaštite žrtve jer učinioci nasilja u porodici često prekršajnu sankciju ne doživljavaju kao ozbiljnu reakciju države na njihovo ponašanje. Prekršajnim sankcionisanjem učinilaca nasilja u porodici ovaj oblik nasilja sveden je na istu ravan kao što je npr. preglasno puštanje muzike, parkiranje na trotoaru i sl., čime se u javnosti stvara utisak da nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici ne predstavlja neki značajniji atak na čovjeka i njegovo dostojanstvo. I ono što je posebno zabrinjavajuće – da to nije značajan atak na porodicu kao osnovnu ćeliju društva. Uvažavajući navedeno, Savjet za suzbijanje nasilja u porodici i porodičnoj zajednici Republike Srpske^[130] je na 10. sjednici održanoj 16.05.2016. godine usvojio zaključak da se Ministarstvu porodice, omladine i sporta, kao nadležnom ministarstvu, uputi inicijativa za izmjenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u cilju ukidanja odredbi kojima se nasilje u porodici tretira kao prekršaj. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, koji je usvojen krajem 2019. godine, ova inicijativa je usvojena, a usvojena su i druga rješenja kojima se uvode značajne novine u oblast zaštite žrtava od nasilja u porodici.^[131]

Osnovne karakteristike izvršenih izmjena Zakona o zaštiti od nasilja u porodici

Značajan uticaj na koncipiranje novih rješenja koja propisuje Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici imale su odredbe Istanbulske konvencije, odnosno obaveze koje je država preuzela potpisivanjem ove Konvencije. Polazeći od navedene Konvencije i njene osnovne svrhe, ovaj Zakon već na početku naglašava da je osnovna svrha Zakona o zaštiti od nasilja u porodici pružanje adekvatne zaštite žrtvama nasilja u porodici i sprečavanje ponavljanja radnji

[128] ivanka.markovic@pf.unibl.org

[129] Prvi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici donesen je 2005. godine.

[130] Autorka ovog priloga je predsjednica Savjeta za suzbijanje nasilja u porodici i porodičnoj zajednici Republike Srpske.

[131] Prijedlog Zakona o izmjeni i dopuni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici kojim se ukida prekršajno pravno sankcionisanje učinilaca nasilja u porodici usvojen je na Šestoj redovnoj sjednici Narodne skupštine Republike Srpske, a tekst Zakona je objavljen u „Službenom glasniku Republike Srpske“ broj 84/19 od 16.10.2019. godine.

nasilja, kroz sistem mjera zaštite koje se primjenjuju prema učiniocu nasilja u porodici.^[132] Dakle, suština ovog Zakona nije retribucija, odnosno kažnjavanje učinilaca, već pružanje pomoći i zaštite žrtvama nasilja u porodici. U tom cilju izmijenjen je i pojam nasilja u porodici tako da „nasilje u porodici, u smislu ovog Zakona, postoji ukoliko postoji osnov sumnje da je član porodice ili porodične zajednice izvršio radnje fizičkog, seksualnog, psihičkog i/ili ekonomskog nasilja, kao i prijetnje koje izazivaju strah od fizičke, seksualne, psihičke i/ili ekonomske štete kod drugog člana porodice ili porodične zajednice“.^[133] Kao radnje nasilja u porodici navode se:

- a) primjena sile na fizički ili psihički integritet člana porodice ili porodične zajednice;
- b) postupanje koje može prouzrokovati ili izazvati opasnost da će prouzrokovati fizičku ili psihičku bol ili patnju člana porodice ili porodične zajednice;
- v) prouzrokovanje straha ili lične ugroženosti ili povrede dostojanstva člana porodice ili porodične zajednice ucjenom ili drugom prinudom;
- g) verbalni napad, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrdnim imenima, te drugi načini grubog uznemiravanja člana porodice ili porodične zajednice;
- d) seksualno nasilje;
- đ) onemogućavanje pristupa zdravstvenoj zaštiti i njezi;
- e) praćenje i svi drugi slični oblici uznemiravanja člana porodice ili porodične zajednice;
- ž) namjerno oštećenje ili uništenje imovine člana porodice ili porodične zajednice, zajedničke imovine, ili imovine u posjedu;
- z) uskraćivanje ili oduzimanje prava na ekonomsku nezavisnost zabranom rada ili držanje člana porodice ili porodične zajednice u odnosu zavisnosti ili podređenosti;
- i) vaspitanje djece na način ponižavajućeg postupanja;
- j) oduzimanje djece ili izbacivanje iz stana člana porodice ili porodične zajednice;
- k) iscrpljivanje radom, izgladnjivanjem, uskraćivanjem sna ili neophodnog odmora članu porodice ili porodične zajednice;
- l) nepridržavanje odluke nadležnog organa kojim je utvrđen lični kontakt djece sa roditeljima;
- lj) zadržavanje putne isprave ili nekog drugog dokumenta člana porodice ili porodične zajednice;
- m) nasilna izolacija ili ograničenje slobode kretanja člana porodice ili porodične zajednice; i
- n) svaka druga radnja koja predstavlja nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici.

Pod radnjom nasilja u porodici smatraju se i prijetnje navedenim radnjama.^[134] Prilikom definisanja nasilja u porodici i nabiranja pojedinih radnji izvršenja, uzeta su u obzir rješenja zemalja u okruženju kao i odredbe Istanbulske konvencije. Iako je ovom odredbom povećan broj radnji koje se taksativno nabrajaju, i dalje se ostavlja mogućnost njene primjene i na sve druge radnje koje predstavljaju nasilje u porodici, kao i na prijetnje takvim radnjama. Omogućavanje primjene definicije nasilja u porodici na slučajeve u kojima pojedinac prijeti da će izvršiti neku od navedenih radnji je bilo neophodno jer se u takvim slučajevima radi o psihičkom nasilju koje je veoma često ostajalo izvan reakcije nadležnih institucija a koje, kako to praksa pokazuje, često prethodi preduzimanju konkretne radnje.

Pored ekstenzivnijeg postavljanja pojma nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici, zakonodavac je proširio i pojam člana porodice ili porodične zajednice tako što je, pored već postojećih lica koja

[132] Član 1 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici glasi:

„Ovim Zakonom uređuje se zaštita od nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici (u daljem tekstu: nasilje u porodici) lica koja se u smislu ovog Zakona smatraju članom porodice ili porodične zajednice, subjekti zaštite i postupak zaštite žrtava nasilja u porodici, osnivanje Savjeta za borbu protiv nasilja u porodici, **mjere za zaštitu žrtve od nasilja u porodici i druga pitanja od značaja za zaštitu od nasilja u porodici.**”

[133] Vidjeti član 3 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja.

[134] Ibidem.

su obuhvaćena ovim pojmom, dodao i lica koja su međusobno bila ili su još uvijek u emotivnoj ili intimnoj vezi, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom.^[135] Time je izvršeno usaglašavanje sa članom 3 tačka b) Istanbulske konvencije prema kojem „nasilje u porodici“ označava svako djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dođe u porodici ili domaćinstvu, odnosno između bivših, odnosno sadašnjih supružnika, odnosno partnera, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom“. U obrazloženju ove Konvencije se navodi da su autori konvencije prepoznali kako se nasilje često nastavlja nakon prekida veze i stoga se složili da zajedničko mjesto stanovanja žrtve i učinioca nije neophodno.^[136]

U cilju obezbjeđivanja efikasne zaštite i pružanja pomoći žrtvama nasilja u porodici, zakonodavac je predvidio obavezu za sve subjekte zaštite da u prvom kontaktu obavijeste žrtvu o svim pravima koja ima i o ustanovama, organima, pravnim licima i organizacijama koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu.^[137] Treba reći da je obaveza blagovremenog i adekvatnog informisanja žrtava o raspoloživim uslugama podrške i zakonskim mjerama na jeziku koji razumiju predviđena i članom 19 Istanbulske konvencije.^[138] Obavještenje mora biti dato na način koji je žrtvi razumljiv, što znači da je predstavnik subjekta zaštite – npr. radnik u centru za socijalni rad – dužan žrtvi ne samo navesti odredbe

[135] Član 7 sada glasi:

„Članom porodice ili porodične zajednice, u smislu ovog Zakona, smatraju se:

- a) supružnici ili bivši supružnici i njihova djeca i djeca svakog od njih;
- b) vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, njihova djeca ili djeca svakog od njih;
- v) srodnici po tazbini zaključno do drugog stepena bez obzira na činjenicu da je bračna zajednica prestala;
- g) roditelji sadašnjih i bivših bračnih i vanbračnih partnera;
- d) srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom, kao i srodnici iz nepotpunog usvojenja;
- đ) lica koja vezuje odnos starateljstva;
- e) lica koja žive ili su živjela u istom porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo;
- ž) lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto, iako nikada nisu živjela u istom porodičnom domaćinstvu;
- z) lica koja su međusobno bila ili su još uvijek u emotivnoj ili intimnoj vezi, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom.“**

[136] Vidjeti Obrazloženje Istanbulske konvencije – tačka 42.

[137] Član 5 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

U članu 10 stav 2 mijenja se i glasi:

„(2) Subjekti zaštite dužni su u prvom kontaktu obavijestiti žrtvu, na njoj razumljiv način, o svim pravima koja ima u skladu s ovim i drugim propisima i o ustanovama, organima, pravnim licima i organizacijama koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu.“

Poslije stava 2 dodaje se novi stav 3, koji glasi:

„(3) U postupcima ostvarivanja svojih prava i zaštite žrtve imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć u skladu s propisima kojima se reguliše oblast besplatne pravne pomoći.“

[138] U obrazloženju ovog člana Istanbulske konvencije u tački 124 je navedeno: „Neposredno nakon nasilja, žrtve nisu uvijek u situaciji da su potpuno informisane i osnažene za donošenje odluka, a mnogima nedostaje podrška u okruženju. Ova odredba stavlja poseban naglasak na potrebu da se žrtvama obezbijede informacije o različitim tipovima raspoloživih usluga podrške i zakonskih mjera. To zahtijeva informisanost o tome gdje mogu da dobiju koju vrstu pomoći, ukoliko je neophodno na jeziku koji nije zvanični jezik i blagovremeno, što znači u vremenu u kojem je korisno za žrtve. Termin „odgovarajuće informacije“ odnosi se na informacije koje dovoljno ispunjavaju potrebu žrtve za informacijama. To može da obuhvata, na primjer, ne samo davanje naziva organizacije koja pruža usluge podrške, već davanje i letka koji sadrži podatke o adresi i broju telefona, radnom vremenu i precizne informacije o uslugama koje organizacija nudi.“

Direktiva 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Savjeta o uspostavljanju minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela u članu 4 takođe predviđa *pravo na dobijanje informacija* od prvog kontakta s nadležnim tijelom, koji obavezuju države članice (i one države koje nastoje postati članice) da osiguraju pružanje informacija žrtvama, bez nepotrebnog odgađanja, od njihovog prvog kontakta s nadležnim tijelom, kako bi im se omogućio pristup pravima određenim u ovoj Direktivi, te posebno navodi da se dodatni detalji mogu takođe pružiti u kasnijim fazama postupka, u zavisnosti od potreba žrtve i važnosti takvih detalja za svaku od faza postupka.

pravnih akata kojima su propisana pojedina prava žrtve, već je dužan to učiniti tako da žrtva razumije šta konkretno znači pravo koje ima, kao i način njegove realizacije. Način davanja obavještenja mora biti prilagođen psihofizičkom stanju žrtve, te ako se radi o žrtvi koja ima npr. poteškoće u komunikaciji (npr. ne čuje dobro) mora se obezbijediti način komunikacije koji je prihvatljiv za žrtvu (prevodilac koji poznaje znakovni jezik). Obavještenja o organizacijama (vladinog ili nevladinog sektora), ustanovama ili pravnim licima koji se bave pružanjem pomoći i podrške žrtvama nasilja u porodici mogu se davati i putem letaka koji sadrže podatke o konkretnoj organizaciji, načinu kontaktiranja, vrsti usluge koju pruža, itd. Bitno je da žrtva, već prilikom prvog kontakta s predstavnikom subjekta zaštite, dobije potpune informacije o svim mogućnostima u vezi sa svojom budućom pozicijom, odnosno o pravima koja ima, uslugama podrške, zaštite i pomoći koje joj se nude. Smatra se da u takvoj situaciji žrtva može potpunije da sagleda svoju poziciju i da se odluči na daljnje korake u vezi svoje budućnosti. Prema članu 9 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, zaštitu, pomoć i podršku žrtvama nasilja u porodici dužni su pružiti pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Tužilaštvo, centri za socijalni rad, odnosno službe socijalne zaštite, zdravstvene i obrazovne ustanove i nadležni sud, odnosno subjekti zaštite. Realizacija navedene obaveze zahtijeva da svi predstavnici subjekata zaštite imaju odgovarajući nivo znanja ne samo o pravima koja ima žrtva nasilja u porodici već i o svim ustanovama, organima, organizacijama i pravnim licima koja na području Republike Srpske pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u porodici.

Multisektorski pristup i saradnja svih subjekata zaštite na lokalnom nivou preduslov su uspješne borbe protiv nasilja u porodici. Upravo zbog toga Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici naglašava da „*subjekti zaštite u procesu zaštite, pomoći i podrške žrtvama nasilja u porodici sarađuju u najboljem interesu žrtve*“. Pored toga, zakon uvodi obavezu da se na području jedinice lokalne samouprave zaključi protokol o postupanju i formira grupa za koordinaciju i saradnju. Grupe za koordinaciju i saradnju se formiraju od predstavnika svih ustanova, organa i organizacija koje pružaju zaštitu, pomoć i podršku žrtvama nasilja u porodici, a krajnji rok za njihovo formiranje je 30 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona.^[139] Grupe za koordinaciju i saradnju bi trebale da se bave pitanjima vezanim za međusobnu saradnju subjekata zaštite, provođenje, praćenje i procjenu politika i mjera za sprečavanje i borbu protiv nasilja u porodici na lokalnom nivou, a u skladu s protokolom o postupanju koji su potpisali subjekti zaštite u jedinici lokalne samouprave. Obavezu uspostavljanja koordinacionog tijela propisuje i Istanbulska konvencija (član 10), a u obrazloženju ovog člana se naglašava da ovo tijelo (ili tijela) treba da dobije četiri specifična zadatka: koordinaciju, sprovođenje, praćenje i procjenu politika i mjera koje se sprovode na nacionalnom i/ili regionalnom i lokalnom nivou.

Novinu u zakonskoj regulativi predstavlja i obaveza nadležnog policijskog službenika da, uz izvještaj nadležnom javnom tužiocu o izvršenom nasilju, dostavi i *procjenu rizika*. Procjena rizika se vrši po svakoj prijavi nasilja u porodici, pri čemu se naročito uzimaju u obzir obavještenja o tome: da li je učinilac ranije ili neposredno prije procjene rizika učinio nasilje u porodici ili neki drugi vid nasilja i da li je spreman da ga ponovi; da li je prijetio ubistvom ili samoubistvom; da li posjeduje oružje; da

[139] Odredbom člana 6 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici mijenja se član 11 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici koji glasi:

„(1) Subjekti zaštite dužni su bez odlaganja obezbijediti hitno rješavanje predmeta nasilja u porodici, vodeći računa da su interes i dobrobit žrtve prioritet u tim postupcima, a naročito ako je žrtva dijete, starije lice, lice s invaliditetom i lice pod starateljstvom.

(2) Subjekti zaštite u procesu zaštite, pomoći i **podrške žrtvama nasilja u porodici sarađuju u najboljem interesu žrtve.**

(3) Na području jedinice lokalne samouprave zaključuje se protokol o postupanju i formira se grupa za koordinaciju i saradnju od predstavnika svih ustanova, organa i organizacija koje pružaju zaštitu, pomoć i podršku žrtvama nasilja u porodici.

(4) Na osnovu godišnjih izvještaja, Ministarstvo prati i analizira primjenu protokola iz stava 3 ovog člana.

(5) Grupa za koordinaciju i saradnju iz stava 3 ovog člana će se formirati u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona.“

li je mentalno bolestan ili zloupotrebljava psihoaktivne supstance; da li postoji sukob oko starateljstva nad djetetom ili oko načina održavanja ličnog kontakta djeteta i roditelja koji je učinilac; da li je učiniocu izrečena hitna mjera ili mjera zaštite od nasilja u porodici; da li žrtva doživljava strah i kako ona procjenjuje rizik od ponavljanja nasilja kao i druge činjenice i okolnosti od značaja za procjenu rizika.^[140] Propisivanjem obaveze vršenja procjene rizika pri svakoj prijavi nasilja u porodici nastoji se obezbijediti optimalna zaštita žrtava nasilja u porodici. Činjenica je da mnogim slučajevima femicida prethodi nasilje u porodici koje je trajalo kraći ili duži vremenski period te da je femicid mogao biti spriječen adekvatnom procjenom rizika. U praksi se dešava da učinilac nasilja upućuje žrtvi prijetnje ozbiljnim nasiljem ili smrću, ponekad i u prisustvu službenih lica, kao i slučajevi u kojima je učinilac koristio oružje kao sredstvo zastrašivanja, i sl. U takvoj situaciji je neophodno izvršiti pravilnu procjenu ozbiljnosti konkretne situacije i mogućnosti ponavljanja nasilja, odnosno neophodno je izvršiti pravilnu procjenu rizika. Na osnovu toga treba napraviti plan upravljanja rizikom u smislu obezbjeđivanja koordinisane bezbjednosti i podrške žrtvi nasilja. Prilikom procjene rizika treba posebnu pažnju obratiti na činjenicu da li učinilac nasilja u posjedu ima oružje, da li ga je koristio, odnosno da li ima pristup oružju. Procjena rizika i upravljanje rizikom je obaveza predviđena članom 51 Istanbulske konvencije.^[141] Međutim, treba pomenuti da se u obrazloženju uz ovaj član Konvencije posebno ističe kako je od vrhunske važnosti da mjere koje se preduzimaju radi procjene i upravljanja rizikom ne pogoršaju stanje žrtava i da istraga i sudski procesi ne dovedu do sekundarne viktimizacije.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici izvršena je izmjena člana 12 i to tako što je brisan stav 6 kojim je predviđeno pokretanje prekršajnog postupka protiv učinioca nasilja u porodici, a ostali stavovi su manje ili više mijenjani. Izmjenom odredbe stava 5 istog člana je predviđeno da nadležni javni tužilac, nakon okončanja istrage, u pisanoj formi obavještava nadležnog policijskog službenika o podizanju optužnice protiv osumnjičenog lica ili o obustavi istrage, kao i o razlozima za obustavu istrage. Dakle, predviđena je obaveza da javni tužilac obavijesti nadležnog policijskog službenika o navedenim činjenicama, a sve u cilju omogućavanja da te informacije budu dostupne i žrtvi. Dosadašnja praksa je pokazala da žrtva često nije upoznata s tokom postupka koji se preduzima prema učiniocu nasilja, a isto tako da informacije o tome nema ni centar za socijalni rad. Upravo zbog toga, zakonodavac je predvidio obavezu da nadležni policijski službenik sva obavještenja zajedno s procjenom rizika dostavi i centru za socijalni rad.^[142]

[140] Vidjeti član 8 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja.

[141] Član 51 Istanbulske konvencije nalaže članicama preduzimanje neophodnih zakonodavnih i drugih mjera u cilju osiguranja da nadležni organi obave procjenu rizika od smrtnosti, ozbiljnosti situacije i rizika od ponavljanja nasilja s ciljem upravljanja rizikom i, ako je neophodno, koordiniranog osiguranja i podrške. Posebno je naglašena potreba da se, prilikom procjene rizika, uzme u obzir činjenica da li učinioci nasilja posjeduju vatreno oružje, odnosno da li imaju pristup vatrenom oružju. Ova obaveza je predviđena i Direktivom 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela.

[142] Član 7 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici glasi:

Član 12 mijenja se i glasi:

„(1) Članovi porodice, subjekti zaštite, kao i zaposleni u obrazovnim, socijalnim i zdravstvenim ustanovama, kao i svaki drugi građanin, dužni su odmah nakon saznanja da je počinjeno nasilje u porodici, ili da postoji osnov sumnje da je počinjeno nasilje u porodici, prijaviti to policiji.

(2) Nakon prijema prijave da je učinjeno nasilje u porodici, nadležni policijski službenik je dužan da odmah o tome obavijesti centar za socijalni rad, koji će odmah neposredno pružiti socijalnu zaštitu i psihosocijalnu pomoć žrtvi, preduzeti druge mjere iz svoje nadležnosti, te o tome sačiniti službeni izvještaj.

(3) Zdravstvena ustanova omogućiće žrtvi besplatan ljekarski pregled radi utvrđivanja postojanja povreda fizičkog ili psihičkog integriteta.

(4) O izvršenom nasilju u porodici nadležni policijski službenik odmah obavještava i nadležnog javnog tužioca i, uz izvještaj, dostavlja prikupljene dokaze i procjenu rizika.

(5) Nadležni javni tužilac nakon okončanja istrage, u pisanoj formi, obavještava nadležnog policijskog službenika o podizanju optužnice protiv osumnjičenog lica ili o obustavi istrage, kao i o razlozima za obustavu istrage.

(6) Obavještenja i procjenu rizika, osim nadležnom javnom tužiocu, nadležni policijski službenik dostavlja i centru za socijalni rad.“

Odredbom člana 52 Istanbulske konvencije je predviđeno da će članice preduzeti neophodne zakonodavne, odnosno druge mjere kako bi osigurale da nadležni organi imaju mandat da izdaju nalog, u situacijama neposredne opasnosti, učiniocu nasilja u porodici da napusti mjesto stanovanja žrtve odnosno ugroženog lica na dovoljan vremenski period i da zabrane učiniocu da uđe u stan, odnosno stupi u kontakt sa žrtvom, odnosno ugroženim licem. Navedena odredba je u osnovi hitnih mjera zaštite koje su propisane Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici nije se mijenjala suština ovih mjera. I dalje su predviđene dvije hitne mjere zaštite, odnosno udaljenje učinioca nasilja iz stana, kuće ili drugog stambenog prostora i/ili zabrana približavanja i kontaktiranja učiniocu nasilja sa žrtvom nasilja u porodici. Novinu u ovom pogledu predstavlja preciziranje lica, odnosno subjekata koji mogu podnijeti prijedlog za izricanje hitne mjere zaštite jer se zakonom izričito navodi da to može učiniti nadležni policijski službenik, centar za socijalni rad ili žrtva nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici. Time je razriješena dilema koja je postojala u vezi s primjenom člana 13 stav 3 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici kojim je propisano da „prijedlog za izricanje hitne mjere zaštite podnosi policija, ovlašćeni organ ili oštećeno lice“. Značajnu novinu u regulativi nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici predstavlja i uvođenje „lica od povjerenja“ kao lica koje predstavlja neku vrstu moralne i emotivne podrške žrtvi prilikom preduzimanja radnji ili postupaka u vezi sa zaštitom od nasilja u porodici. Žrtva može izabrati, prije ili u toku postupka, lice od povjerenja koje će biti prisutno tokom jednog ili više postupaka ili radnji u vezi zaštite od nasilja u porodici. Predviđeno je da „lice od povjerenja“ može biti bilo koje punoljetno lice osim učinioca nasilja. Dakle, to može biti i drugi član porodice ili porodične zajednice, prijatelj, rođak i sl., neovisno od njegovog obrazovanja ili nekog drugog statusa. Ovim se ne dira u pravo žrtve nasilja da ima punomoćnika u postupku koji će se starati o zaštiti njenih prava i interesa. Zakonodavac je izričito naglasio da lice od povjerenja ne može biti učinilac nasilja u porodici, čime je onemogućena zloupotreba ovog zakonskog rješenja. Nadležni organi su obavezni da omogućе prisustvo lica od povjerenja u svim postupcima i radnjama u koje je uključena žrtva, u skladu s propisima iz svoje nadležnosti.^[143] Jedno od pitanja koja se najčešće postavljaju u vezi s ovim rješenjem jeste pitanje pravnog položaja ovog lica, odnosno postojanja mogućnosti da ono aktivno učestvuje u postupcima. Iskustva drugih zemalja u ovoj oblasti pokazuju da se „lice od povjerenja“ tretira kao lice koje ima pravo da bude prisutno prilikom preduzimanja radnji, ali nema pravo da aktivno učestvuje u tim radnjama. Uloga ovog lica u postupku pružanja pomoći i zaštite žrtvi nasilja u porodici ogleđa se u pasivnom davanju podrške, samim prisustvom, nekim gestom, pokretom ili pogledom kojim se žrtva moralno jača.^[144] Kada govorimo o novinama koje donosi ovaj Zakon, moramo pomenuti i odredbu člana 11 kojom se mijenja naziv glave IV i suština odredbe člana 22 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Ovom izmjenom ukinuto je prekršajno kažnjavanje učinioca nasilja

[143] Član 10 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici glasi:

Poslije člana 21 dodaje se novi član 21a, koji glasi:

„(1) Žrtva može izabrati, prije ili u toku postupka, lice od povjerenja koje će biti prisutno tokom jednog ili više postupaka ili radnji u vezi zaštite od nasilja u porodici.

(2) Lice od povjerenja može biti bilo koje punoljetno lice osim učinioca nasilja.

(3) Nadležni organi su obavezni da omogućе prisustvo lica od povjerenja u svim postupcima i radnjama u koje je uključena žrtva, u skladu s propisima iz svoje nadležnosti.

(4) Žrtva nasilja ima pravo na punomoćnika u postupku.“

[144] Značajna iskustva u pogledu primjene odredaba o učešću „lica od povjerenja“ u postupcima pružanja zaštite žrtvama nasilja u porodici ima država Republika Hrvatska koja je slična rješenja u svoj pravni sistem uvela na osnovu obaveza koje su proizašle iz Direktive 2012/29/EU (član 3 stav 3: „ako to nije u suprotnosti s interesima žrtve ili ako time ne bi bio ugrožen tok postupka, države članice dopuštaju žrtvama da ih pri prvom kontaktu s nadležnim tijelom prati osoba koju odaberu ako zbog uticaja krivičnog djela žrtva treba pomoć da razumije ili da se nju razumije“; član 20 stav 3: „da žrtve prate njihovi zakonski zastupnici i osoba koju odaberu, osim ako je donesena drukčija obrazložena odluka“). Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Republike Hrvatske, član 8 stav 8: „osoba od povjerenja je zakonski zastupnik ili druga punoljetna osoba po izboru žrtve nasilja u obitelji osim ako je predložena ili pozvana u svojstvu svjedoka“.

u porodici, a naglasak je stavljen na pružanje pomoći i zaštite žrtvi nasilja u porodici. Kažnjavanje učinioca za izvršeno nasilje vršiće se u skladu s odredbama Krivičnog zakonika Republike Srpske, a primjenom ovog Zakona će mu se izricati odgovarajuće zaštitne mjere. Dakle, umjesto dosadašnjeg naziva „SANKCIJE“ ova glava nosi naziv „ZAŠTITNE MJERE“, a umjesto odredbi člana 22 kojim se navode prekršajne sankcije za zaštitu od nasilja u porodici, u ovom članu se propisuju: „Mjere za zaštitu žrtve od nasilja u porodici su zaštitne mjere. Svrha zaštitnih mjera jeste da se osigura nužna zaštita i bezbjednost žrtve, te otklone stanja ili uslovi koji mogu biti od uticaja ili mogu pogodovati ili podsticajno djelovati da učinilac ubuduće vrši radnje nasilja u porodici.“^[145] Vrste zaštitnih mjera i rok za njihovo izricanje nisu mijenjani.^[146] U skladu s ovom izmjenom dodaje se i novi član 23a kojim se predviđa: „Zaštitne mjere iz člana 23 stav 3 ovog Zakona izriču se samostalno i predmet su direktnog izvršenja organa nadležnih za njihovo sprovođenje, u skladu s odredbama ovog Zakona,“ a briše se član 23b Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.^[147]

Kaznene odredbe (član 42) su takođe mijenjane, jer se briše prekršajna odgovornost učinioca nasilja, ali ostaje prekršajna odgovornost za nepostupanje po odredbama ovog Zakona. Novim odredbama je predviđeno da će novčanom kaznom od 1.000 do 3.000 KM biti kažnjen za prekršaj zaposleni u obrazovnoj, socijalnoj ili zdravstvenoj ustanovi koji ne prijavi nasilje u porodici. Novčanom kaznom od 300 do 900 KM kazniće se za prekršaj građanin koji ne prijavi nasilje u porodici, kao i član porodice ili porodične zajednice koji ne prijavi nasilje u porodici izvršeno prema djetetu, osim u slučaju kada je i sam žrtva nasilja u porodici. Imajući u vidu značaj evidencije o preduzetim radnjama po ovom Zakonu, kao i značaj podataka o broju pokrenutih i završenih postupaka i drugih mjera i izvještaja koji se o tome dostavljaju nadležnom ministarstvu, zakonodavac je predvidio da će se subjekti zaštite i druga tijela ovlašćena za postupanje po ovom Zakonu koji ne postupe u skladu sa članom 34 stav 1 ovog Zakona kazniti novčanom kaznom od 3.000 do 5.000 KM.^[148] U tekst Zakona je unijeta i odredba kojom se naglašava da će policijski službenik koji ne postupi u skladu s obavezama iz ovog Zakona po prijavi nasilja u porodici snositi odgovornost u skladu sa zakonom.^[149]

[145] Nove stavke 1. i 2. člana 22 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

[146] Član 22:

„(3) Zaštitne mjere su:

- a) udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora,
- b) zabrana približavanja žrtvi nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici (u daljem tekstu: zabrana približavanja žrtvi),
- v) zabrana uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici (u daljem tekstu: zabrana uznemiravanja ili uhođenja žrtve),
- g) obavezan psihosocijalni tretman, i
- d) obavezno liječenje od zavisnosti.

(4) Zaštitne mjere izriče nadležni sud u prekršajnom postupku, a na prijedlog nadležnog policijskog službenika, centra za socijalni rad ili žrtve nasilja u porodici.

(5) Sud je dužan izreći zaštitne mjere u roku od 30 dana od dana podnošenja Prijedloga za izricanje zaštitne mjere.“

[147] Član 23b glasi: „Prekršajni postupak prema maloljetnim učiniocima nasilja u porodici i izricanje vaspitnih mjera sprovodi se u skladu s odredbama zakona kojim se propisuju prekršaji.“

[148] Vidjeti član 14 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

[149] Vidjeti član 15 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o policiji i unutrašnjim poslovima je predviđen novi stav u članu 55 koji glasi: „(3) Ukoliko je prijavljeno nasilje, odnosno prijetnja nasiljem u porodici, policijski službenici dužni su da, u saradnji s drugim nadležnim organima, odmah preduzmu potrebne mjere i radnje u skladu sa zakonom, čijim vršenjem se sprečava, odnosno zaustavlja nasilje koje za posljedicu može imati nanošenje teških tjelesnih povreda ili lišenje života.“ Službeni glasnik RS broj 58/19 od 16.07.2019. godine.

Završne napomene

Kao što je navedeno u opštim napomenama, najveći problem s aspekta društvenog odgovora na nasilje u porodici predstavljalo je paralelno postojanje prekršajno-pravne i krivično-pravne zaštite od nasilja u porodici, pri čemu se najčešće pribjegavalo prekršajno-pravnoj zaštiti. Međutim, postoji niz razloga koji opravdavaju rješenje prema kojem nasilje u porodici mora biti isključivo krivično djelo. Prije svega, takvim stavom država šalje poruku da je nasilje u porodici neprihvatljiv oblik ugrožavanja i napada na porodične vrijednosti, odnosno na skladan i miran porodičan život, te da članovi porodice ili porodične zajednice uživaju krivično-pravnu zaštitu od svakog oblika ugrožavanja ili napada koji dolazi od drugog člana porodice ili porodične zajednice koja se manifestuje kroz izricanje adekvatne krivične sankcije.

Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, čija osnovna svrha jeste pružanje zaštite žrtvi nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici i stvaranje uslova za sprečavanje ponavljanja istog, žrtvi se obezbjeđuje hitna neophodna zaštita u vidu izricanja hitnih mjera zaštite, a u narednom periodu od 30 dana mogu se izreći (ako za to postoje osnovi) zaštitne mjere kojima se obezbjeđuje produženje vremenskog trajanja ove zaštite. Istovremeno, omogućava se primjena zaštitnih mjera kojima se učiniocu pruža pomoć tako što mu se omogućava da nauči nenasilne forme ponašanja u kriznim situacijama i da nauči da kontroliše svoje agresivne porive, te da se izliječi od određenih bolesti ovisnosti. Novim zakonskim rješenjima nastoji se obezbijediti bolja informisanost žrtve o pravima koja joj pripadaju na osnovu ovog Zakona i svih drugih propisa, kao i o subjektima koji pružaju pomoć, zaštitu ili podršku u takvim situacijama. Omogućeno je i davanje moralne i emotivne podrške od strane lica od povjerenja tokom preduzimanja svih radnji ili postupaka u vezi sa zaštitom od nasilja u porodici. U cilju sprečavanja ponavljanja nasilja i primjene adekvatnih mjera zaštite uvedena je obaveza nadležnih policijskih službenika da pri svakoj prijavi nasilja u porodici sačine procjenu rizika. Dakle, novim zakonskim rješenjima stvoren je dobar normativni okvir za pružanje adekvatne zaštite žrtvama nasilja u porodici i adekvatno kažnjavanje učinilaca nasilja u porodici. Međutim, o efektima novih zakonskih rješenja, odnosno o tome da li je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici postigao svoju svrhu, moći ćemo govoriti tek na osnovu rezultata njegove praktične primjene u jednom određenom vremenskom periodu.